

PROF. DR. LENTNER CSABA

egyetemi tanár, tudományos rektorhelyettes, Wekerle Sándor Üzleti Főiskola
egyetemi magántanár, Kaposvári Egyetem, Gazdaságtudományi Kar

A PÉNZINTÉZETEK TÁRSADALMI FELELŐSSÉGVÁLLALÁSÁNAK ÚJ DIMENZIÓI ÉS A KÖNYVVIZSGÁLAT SZEREPE

A vállalati társadalmi felelősségvállalás általános logikájából kiindulva a szerző bemutatja a pénzügyi intézetek felelősségvállalásának követelményeit, majd a pénzügyi válság kapcsán kitér a banki mérlegeket hitelesítő könyvvizsgálók társadalmi felelősségére. Megítélése szerint mind a pénzügyi intézeti felelősségvállalás, mind a könyvvizsgálat új kihívásokat tartalmaz, új elemekkel töltődik fel.

A vállalatok társadalmi felelősségvállalása

A vállalatok társadalmi felelősségvállalása (Corporate Social Responsibility, CSR) témakör gazdag szakirodalmi háttérrel rendelkezik. *Kotler és Lee*¹ definíciója szerint a vállalati társadalmi felelősségvállalás azt az elkötelezettséget jelenti, amely során a vállalat a közösség jólétének érdekében folytat önkéntesen, szabadon választott üzleti gyakorlatot, amit erőforrásaival is támogat.

Az Európai Közösségek Bizottságának definíciója szerint² a vállalatok a társadalmi igények kielégítése során túllépnek a kollektív szerződésekben rögzített minimális jogi előírásokon és kötelezettségeken. Az érdekelt partnerekkel együttműködve hozzájárulhatnak a gazdasági, társadalmi és környezetvédelmi célok kielégítéséhez. Ennek megfelelően a vállalati társadalmi felelősségvállalás globálisan és az EU szintjén is egyre fontosabb fogalomvá vált, és részét képezi a globalizációról, a versenyképességről és a fenntarthatóságról folyó vitának.

Értelemzhetjük tehát a vállalati társadalmi felelősségvállalást olyan üzleti magatartások és felfogások ötvözeteként, amely a fenntartható fejlődés és az üzleti etika szellemében – a belső vállalati szempontokon túl – környezetvédelmi, szociális és humá-

nus érdekeket, értékeket közvetít, érvényesít. A vállalati felelősségvállalás magában foglalja a cég működésének átláthatóságát, etikai normáknak való megfelelését és a vállalattal kapcsolatban álló belső és külső érdekeltek (munkavállalók, tulajdonosok, menedzsment, üzleti partnerek, állami intézmények) szempontjainak minél szélesebb körű figyelembevételét.

Az 1970-es évektől kibontakozó globalizációs folyamatok egyik hatásként létrejött multinacionális vállalatok speciális szerepet töltenek be mind a gazdaságban, mind a társadalomban. *A nagyvállalatnak nemcsak a mérete, hanem a felelőssége is nagy* (Szigeti – Mészáros – Borzán, 2011³). A nemzetközi vállalatok méreteinek, szerepének felértékelődése felveti a vállalati felelősségvállalással kapcsolatos nézetek és gyakorlat globalizálódását, sőt a pénzügyi válság után e teóriák újraértelmezését is.

A pénzügyi intézetek társadalmi felelősségvállalása

Speciális vállalkozások a pénz-, tőke- és a devizapiacok intézményei. A központi költségvetés és a helyi önkormányzatok, továbbá a lakosság eladósodási folyamata világszerte felértékeltek a pénzügyi vállalkozások működésének, illetve

társadalmi felelősségvállalásának szerepét.

A pénzügyi intézeti rendszer stabilitását általános közérdeklődés övezi nemzetgazdasági és nemzetközi téren egyaránt. A gazdaság stabil működéséhez elengedhetetlen, hogy a bankok a lakosság, az országos és helyi kormányzás bizalmát élvezzék. Működésük, biztonsági szintjük ismert legyen a társadalom tagjai és a gazdasági szereplők előtt. Az Európai Unió új könyvvizsgálói direktívája szerint közérdeklődésnek kitett szervezetek azok a gazdálkodók, amelyek iránt jelentős társadalmi érdeklődés mutatkozik üzletvitelük, méretük vagy az általuk foglalkoztatottak létszáma miatt. Közérdeklődésnek kiemelten kitettek azok a tagállami jogszabályok hatálya alá tartozó társaságok, amelyek értékpapírjai bármely tagállam szabályozott piacán kereskedésre befogadottak a 93/22/EGK tanácsi irányelv⁴ 1. cikkének (13) bekezdése értelmében. Vagyis a bankok és más pénzügyi intézmények, valamint a biztosítási vállalatok működésére, pénzügyi beszámolóik adattartalmára információs igényt megjelenítő körre jelentős. Más vállalkozásokkal össze nem hasonlítható módon ezért kiemelt jelentőségű, ahogy a bankok a pénzügyi stabilitásukat kezelik, illetve ahogyan a felügyeltek a pénzügyi stabilitásukat, tőke megfelelésüket

TANULMÁNY

ellenőrzik. *Amilyen mértékben a pénzügyi tevékenység mind nemzeti, mind nemzetközi vonatkozásban egyre összetettebbé válik, ugyanúgy a felügyelet és a külső könyvvizsgáló is egyre nagyobb követelményekkel szembesül.* A pénzügyi intézetek auditját a Könyvvizsgálók Nemzetközi Szövetsége (IFAC) keretében működő, a Nemzetközi Könyvvizsgálói Standardok Bizottsága (IAPC) által kiadott állásfoglalások oly módon szabályozzák, hogy a könyvvizsgálói módszerek, kapcsolódó szolgáltatások egységességét növeljék az egész világon. A monetáris instrumentumok fizikai biztonságának megítélése mellett kiemelt feladat a különböző típusú banki ügyletek és az elektronikus adatfeldolgozás ellenőrzése. A banki leányvállalatok számának növekedése, a fiókrendszer földrajzi térben való szétterülése, a vele együtt járó döntési jogosultság decentralizáció, a cross-bordring ügyletek (határon átnyúló szolgáltatások), a mérlegen kívüli tételek megszorodása a modern pénzügyi tevékenységgel együtt járnak, ugyanakkor kockázatuk is jelentőssé válik.⁵ Mindez a pénzügyi intézetek könyvvizsgálóinak, felügyeleti ellenőrzésének és a felügyeleti szabályozási tevékenységének felértékelődését indikálja.⁶ A bank pénzügyi beszámolóiban megjelenő információk belső és külső címzettjei így megkülönböztetett figyelemmel követik az üzletvitelről rendelkezésre álló mérleg- és eredményadatok alakulását, továbbá az úgynevezett járulékos, társadalmi felelősségvállalásra vonatkozó elvárások teljesülését.

A társadalmi felelősségvállalás új dimenziói

Az elmúlt évtizedekben sok vállalkozás felismerte, hogy működése elválaszthatatlan az őt körülvevő társadalomtól és környezettől, ezért stratégiájában szerepet kapott a társa-

dalmi felelősségvállalás. A CSR-t nem egy különálló PR-eszköz vagy versenyképesség-javító tényezőként, még csak nem is az üzleti lehetőségek további forrásaként, hanem e tényezők olyan kombinációjaként értelmezték, amely a vállalat hosszú távú sikerét képes meghatározni. A társadalmi és környezeti ügyek iránti elkötelezettség magától értetődővé tette, hogy a vállalatoknak hozzá kell járulniuk a fenntartható fejlődéshez, ha részesülni akarnak annak eredményeiből. Az angolszász másodlagos jelzalogpiacok 2007-es összeomlásáig mind a reál-, mind a pénzügyi szféra területén a társaságok belső üzleti érdekei mellett meghatározó, sőt növekvő szerepet kaptak a társadalmi, környezetvédelmi és már emberjogi célok. Pénzügyi jelentéseik is kiemelt figyelmet fordítottak a vállalkozás tevékenységének társadalmi, gazdasági és környezeti hatására. Végül is egy *bank stabil pénzügyi helyzete, növekvő gazdasági teljesítménye, etikus és transzparens tevékenysége, valamint a felelős pénzügyi szolgáltatásai biztosítják a kiszámítható, megbízható működést, amely egyben lehetőséget nyújt a környezet, illetve a társadalom igényeinek szélesebb körű figyelembevételére, támogatására.*

A 2007-ig töretlenül érvényesülő gazdasági konjunktúra időszakában a vállalatok, bankok növekedési pályája jó alapot teremtett a társadalomért vállalt kötelezettségek teljesítésére. Az elmúlt négy év történései azonban világszerte az üzletvitel gyengülésével járnak. A világgazdasági dekonjunktúra a primer, szekunder és terciér ágazatokban működő vállalkozások üzletvitelét, ha más-más mértékben is, de egyaránt érinti.⁷ A válság a vállalkozás folytatásának számviteli alapelvét kiemelt minősítési szemponttá teszi mind a menedzsment számára, mind a könyvvizsgálóknak. Vagyis *körültekintően kell vizsgálni, hogy a gazdálkodó a belátható jövőben is fenn tudja-e*

tartani működését, folytatni tudja-e tevékenységét, és nem várható a működés beszüntetése vagy bármilyen okból történő jelentős csökkentése. A vállalkozás folytatásának érvényesülése a biztosítéka, az alapja a társadalmi felelősségvállalásnak. Ez az elmúlt évtizedekben is így volt, azonban az elmúlt négy év sorozatos gazdasági nehézségei felértékeltek a stabil üzletmenet jelentőségét, ami az alapja a gazdálkodók további társadalmi kötelezettségvállalásának.

A válság hatására átrendeződött a társadalmi felelősségvállalás szempontrendszer is. A pénzügyi intézetek fontos feladatuknak tekintik a tevékenységükből fakadó közvetlen és közvetett negatív környezeti hatások csökkentését, valamint a környezet-tudatosság területén a szemléletformálást. E szerepük további megtartása mellett nagyobb felelősséget tudnak vállalni a társadalomért, ha a műszaki termelőkapacitások napjainkban is zajló átrendeződése során a környezetet kevésbé kímélő technológiákat nem finanszíroznak.⁸ Fontos a szerepük a pénzügyi intézetek belső számviteli rendszereiben a bizonylatok kinyomtatása során érvényesülő papírtakarékossági szempontoknak. Kiemelt jelentőségük van a sporttámogatás területén, a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok megsegítésében. De napjaink felértékelődő és egyidejűleg átalakuló pénzügyi tevékenységi társadalmi felelősségvállalása keretében a hitelezett ügyfelek, kis- és közepes vállalkozások, a lakosság, ezen belül a fiatalok pénzügyi tájékozottságának és kultúrájának fejlesztését, a helyi közösségek és a társadalom törekvéseinek elősegítését szolgálva nagyobb társadalmi felelősségvállalást tudnak kíváltani, mint egy sportklub szponzorálásával. Az üzleti tevékenység során az ügyfelekkel fenntartott kapcsolat, a bank közvetlen szakmai profiljához közelebb álló tevékenységek és érdekcsoportok támogatásával erősödhet a pénzügyi intézetek társadalomért vállalt felelősségvállalása.

A pénzügyi CSR módosulásának indokai és a könyvvizsgálat

A jelenlegi válságot kiváltó tényezők, felelősségi csoportok hármassá vetü-
letűek⁹:

- a pénzügyi piacok kínálati oldalát képviselő bankok és pénzügyi intézmények,
- a pénzügyi piacok keresleti oldalát képviselő, hitelfelvevő vállalatok és különösen a háztartások,
- a pénzügyi piacok intézményi hátterét definiáló, illetve a szabályokat alkotó kormányzat.

A válságot előidéző tényezők, érdekcsoportok felelőssége közös, azonban a banki szektor tehet talán a legtöbbet, hogy a problémák enyhüljenek, ugyanis a piacgazdaságban elsősorban a bankok és a pénzügyi intézmények felelőssége a pénzügyi stabilitás megteremtése és fenntartása.

A közelmúltban lezárult Amerikai Kongresszus vizsgálata¹⁰ is egyértelműen rámutat, hogy a pénzügyi krízis elkerülhető lett volna, ha a pénzügyi szabályozásban és felügyeletben elterjedő hibák nem váltak volna általánossá. A túlzott hitelfelvétel legváltozatosabb kombinációi alakultak ki, majd az alapos átláthatóság hiánya a pénzügyi rendszert, később pedig a reálgazdaságot és a háztartások meghatározó részét is válságba sodorta.

A banküzem működésében a törvények hatására *felértékelődik a vállalkozás folytatásának biztosítása*, amely stabilizálhatja a gazdaság többi szereplőjének gazdálkodását, fenntartható fejlődését elősegítheti. A gazdasági konjunktúra időszakában definiált úgymond minimum társadalmi felelősségvállalási elem, vagyis az üzletvitel fenntartása, a gazdasági válság hatására hangsúlyozottabb társadalmi felelősségvállalási tényezővé válik.

Módosul a pénzügyi felelősségvállalása a tekintetben is, hogy a szociális csoportok, társadalmi rétegek, környezetvédelmi célok általános jellegű támogatása helyett/mellett a sa-

ját ügyfelekkel ápolott minőségi kapcsolatrendszer, a pénzügyi kultúra fejlesztése kerül előtérbe, és az erre irányuló banki erőfeszítések teszik a bankokat társadalmi szempontból felelős intézménnyé. A szűkösebb anyagi körülmények hatására a bankkal kapcsolatban álló érintettekért (stakeholderok), illetve a bank tevékenységéhez közelebb álló tevékenységekért, ügyfélcsoportokért, társadalmi rétegekért vállalt felelősségvállalás a jövőben várhatóan erősödni fog.

Az Európai Bizottság jelentése szerint¹¹ a pénzügyi válság következtében sok helyen megkérdőjelezték, hogy a bankok, fedezeti alapok, hitelminősítők, felügyeltek, központi bankok megfelelő figyelmet szenteltek-e az alapos működésre és a hatások elemzésére. A Bizottság a könyvvizsgálói szakma segítségét kéri az auditálás tökéletesítéséhez, amelyen keresztül a pénzügyi stabilitás fokozása megvalósulhat. A megbízható könyvvizsgálat kulcsfontosságú az általános és piaci bizalom helyreállításához, hozzájárul a befektetők védelméhez és csökkenti a társaságok többletköltségeit. *Az alapos módszertannal, megfelelő szakképzettséggel felvértezett könyvvizsgálat társadalmi feladatot lát el*, hiszen az auditálás során arról kell nyilatkoznia, hogy a pénzügyi felelősség éves beszámolója megfelel-e a valóságnak. A könyvvizsgálói függetlenség a hitelesítő eljárás alapja. Az Európai Bizottság mindezek tükrében a könyvvizsgálókkal folytatott párbeszéd során e társadalmi megbízás teljesülését és a könyvvizsgálói szakma módszertani alapjainak továbbfejlesztését szorgalmazza. *Így a könyvvizsgálat során kiemelt figyelmet kell szentelni a vállalkozás folytatása alapelveinek érvényesülésén és értékelésén túl a pénzügyi kultúra fejlesztésére irányuló banki, társadalmi felelősségvállalási körbe tartozó pénzügyi tevékenységek auditálására.* A bank társadalmi felelősségvállalásának céliránya az ügyfelei, a vele kapcsolatban álló társadalmi csoportok és vállalkozások kiszámítható gazdálkodásának elősegítésére szorítkozik. Rajta keresztül a vállalkozás folytatása számviteli alapelveinek érvényesülése elősegítődik az ügyfeleknél, majd végső soron ezek együttes hatására a pénzügyi felelősségvállalás hatására a piacgazdaságok stabilitása, rajtuk keresztül a világgazdaság ereje és a helyi társadalmak kohéziója erősödhet.

A megváltozott, átalakuló banki felelősségvállalás megváltozó társadalmi felelősségvállalást igényel a könyvvizsgálóktól is, vagyis a könyvvizsgálat társadalmi szerepe felértékelődik. *Alapjaiban a könyvvizsgálók és a könyvvizsgálat szerepe nem változhat meg, de a kommunikáció és a könyvvizsgálói jelentés tartalmának kibővítése javasolható.*¹² A könyvvizsgálat irányainak, mélységének és a jelentés tartalmának egy lehetséges bővítési pontja lehet a pénzügyi felelősségvállalás új típusú társadalmi felelősségvállalásának könyvvizsgálói értékelése és kommunikációja. ■

JEGYZETEK

- ¹ Kotler, Philip – Lee, Nancy (2007): A szerzők a vállalati társadalmi felelősségvállalás tudományos módszertanának kiemelkedő szakértői, megalkotói.
- ² Európai Közösségek Bizottsága: Európa mint kiválóságai központ a társadalmi felelősségvállalás terén. In: Brüsszel, 22.3.2006, COM (2006) 136
- ³ Külön köszönettel tartozom a győri Széchenyi István Egyetemen és a prágai Károly Egyetemen oktató Dr. Szigeti Ceciliának (PhD), aki a CSR fontosságára a figyelmemet felhívta, és integrált a CG & Partners (www.cgpartners.hu) kutatásaiba. Szigetiék idézett dolgozatában megerősítést nyert, hogy a nagy gazdasági erő nagyobb felelősséget, de nagyobb lehetőséget is jelent, hiszen nagy számban vannak olyan vállalatok, amelyek nagyobb gazdasági erővel bírnak, mint egy ország.
- ⁴ HL L141, 1993. 6. 11
- ⁵ Számvitel és könyvvizsgálat II. című, a

TANULMÁNY

- Magyar Könyvvizsgálói Kamara által kiadott könyv tartalmazza a pénzügyintézetek speciális könyvvizsgálatának indokait, és szabályait.
- ⁶ A témáról, a pénzügyi piacok szabályozásáról, az európai rendszertanba integrálódó magyar szabályozásról bővebben Lentner Csaba: Pénzügyi piacok szabályozása Magyarországon című könyvben olvashatnak.
- ⁷ A tanulmány igazolja, hogy nincs olyan ágazat, vállalat, pénzügyintézet, amely mentesülhetne a világgazdasági válság hatásai alól, így a vállalkozás folytatása számviteli alapelv érvényesülése és könyvvizsgálói értékelése mindenhol előtérbe kerül. Lentner, 2009
- ⁸ Példának okáért az autópálya-konglomerátumok jelentős állami támogatásra és pótlólagos banki finanszírozásra szorultak a válság leg súlyosabb éveiben. Az újjászervezett termelőkapacitások és termelés során így jó lehetőség teremtődött a környezetkímélő, gazdaságos üzemeltetésű, értsd alacsonyabb fogyasztású, egyidejűleg magasabb műszaki és biztonsági színvonallal ellátott gépjárművek gyártására.
- ⁹ Egy másik kutatócsoport, Lentner – Kolozsi – Tóth (2010) tételesen értékeli a válság előtti időkig a nemzetközi pénzügyi piacok szabályozásában rejlő hiányosságokat, a hiteltúlsordulás technikai körülményeit és következményeit, továbbá a nemzetközi hatások leképződését a magyar gyakorlatban.
- ¹⁰ Az Amerikai Kongresszus 533 oldalas jelentése részletesen bemutatja a pénzügyi válsághoz vezető folyamatokat, konkrétan utal az egyes intézményi és gyakorlati hiányosságokra, továbbá a költségvetési és társadalmi szinten elszervezett pénzügyi károokra.
- ¹¹ Az Európai Bizottság zöld könyve a könyvvizsgálói politikáról érdemben segítheti a piacok stabilizálását, a könyvvizsgálói tevékenység szabályozásának újragondolásán, megerősítésén keresztül.
- ¹² A már hivatkozott Green Paper, Audit Policy: Lessons from the Crisis című dokumentumra (Magyarországon közismertebben az Európai Bizottság zöld könyvére) adott válaszok különböző érdekcsoportjai egyetértéssel a könyvvizsgálói jelentés adattartalmának kibővítésében. Feldolgozta Ladó Judit: A Zöld Könyvre érkezett válaszok című dolgozatában.
- IRODALOM**
- Borda J. és tsai (2005): Könyvvizsgálat és Ellenőrzés II. kötet, *Magyar Könyvvizsgálói Kamara*
- Kotler, Ph. – Lee, N. (2007): Vállalatok társadalmi felelősségvállalása. *HVG Kiadó ZRt, Budapest*
- Ladó J. (2011): A Zöld Könyvre érkezett válaszok. In: *Számvitel – Adó – Könyvvizsgálat (SZAKma)*, 53. évfolyam, 3. szám pp. 120–121
- Lentner Cs. (2006): Pénzügyi piacok szabályozása Magyarországon, *Akadémiai Kiadó*
- Lentner Cs. (2009): A válság néhány nemzetközi és pénzügyipolitikai összefüggése. In: *Számvitel – Adó – Könyvvizsgálat (SZAKma)*, 51. évfolyam, 9. szám pp. 372–376
- Lentner Cs. – Kolozsi P. – Tóth G. (2010): A magyar válságkezelés sajátosságai és ellentmondásai. In: *EU Working Papers, 1/2010 (XIII. évfolyam)* pp. 3–18, *BGF – Külkereskedelmi Főiskolai Kar*
- Szigeti C. – Mészáros G. – Borzán A.: Vállalati méret és felelősség. In: *Kitekinetés – Perspective tudományos kulturális folyóirat, Szent István Egyetem, Békéscsaba, XV. évfolyam, 17. szám, pp. 93–99*
- Green Paper. Audit Policy: Lessons from the Crisis. European Commission. Brussels, 13.10.2010. COM (2010) 561 final
- The Financial Crisis – Inquiry Report. Final Report of the National Commission on the Causes of the Financial and Economic Crisis in the United States. US Congress, Washington D.C. 2011